

Tekenen in de tijd 224

5-11 november 2023

Terwijl in Vlaanderen het seksueel misbruik in de kerk weer voluit aandacht krijgt, verscheen een boek dat de binnenkant belicht. Patrick Goujon was slachtoffer, verdrong het en werd priester en jezuïet. Toen het zich manifesteerde als ondraaglijke pijn, moest het kind dat hij het zwijgen had opgelegd, tot spreken komen. Erik Borgman las zijn eerbied afdwingend geboorteverhaal.

Wie contact heeft met kerkelijke kringen aldaar, die weet dat het seksueel misbruik in Vlaanderen opnieuw een *hot item* is. Aanleiding is de vierdelige documentaire 'Godvergeten', in september uitgezonden op VRT Canvas. Daarin komen slachtoffers uitvoerig aan het woord. Al direct na de eerste uitzending was de verontwaardiging groot en werd er geroepen om grootschalig onderzoek en meer maatregelen. Hoewel het meeste wel al bekend was, maakten de persoonlijke getuigenissen voor velen enigszins navoelbaar wat misbruik betekent. Dat is op zich grote winst. Dat er nog eens scherp wordt gekeken naar de rol van kerkelijke verantwoordelijken en leiders, is ook goed. Het heeft er bijvoorbeeld toe geleid dat op Kerknet, de website van de katholieke kerk in Vlaanderen, gevraagd wordt om ideeën voor wat bij de verwerking van zowel de pijn als de schuld werkelijk kan helpen. Synodaliteit, ook hier. 'Wij willen graag leren van wat er gebeurd is, help ons alsjeblieft' – het maakt een wat hulpeloze indruk, maar het lijkt authentiek.

Toch zit er een moeilijke kant aan de massieve verontwaardiging over 'de kerk', juist in het tot voor kort zo door en door katholieke Vlaanderen. Immers, wie was 'de kerk'? Dat waren de heerooms en de tante nonnekes van wie vrijwel elke Vlaamse familie er wel een of meer had. En wie waren de slachtoffers? Kinderen en kleinkinderen, broers en zussen, neven en nichten, klasgenoten en mede-misdienaars. Daders en mensen die niet hebben geluisterd toen slachtoffers voorzichtig iets naar buiten brachten, zaten veel dichterbij dan de verontwaardiging suggereert. Daarbij komt, ook slachtoffers maken deel uit van de kerk en niet alleen ten tijde van het misbruik. Zij hebben lang niet allemaal de kerk verlaten en er zijn er die ondanks wat hen is overkomen, religieus of priester zijn geworden.

Wie misbruik in de toekomst wil voorkomen, moet willen weten wat er gebeurd is. Wat er is gebeurd, is veel ingewikkelder dan dat een quasi-almachtig instituut misbruik heeft gemaakt van de weerloosheid van kinderen. Ook al waren de slachtoffers inderdaad weerloos, zijn ze op misdadige wijze misbruikt en dragen zij daar tot op vandaag de gevolgen van.

Hoe ingewikkeld het is om goed zicht te krijgen op de geschiedenis van misbruik, maakt de Franse jezuïet Patrick Goujon duidelijk. Hij is een slachtoffer die priester en religieus werd. Een succesvol theoloog en specialist in de geschiedenis van de spiritualiteit, werkzaam aan het prestigieuze Centre Sèvres in Parijs. Lage tijd wist hij helemaal niet dat hij slachtoffer was, zo grondig had hij zijn ervaringen ontkend en verdrongen. Maar zijn lichaam was ze niet vergeten. Als de rugpijn, waarvan hij al last had zolang hij zich kon heugen, ondragelijk wordt en artsen en andere behandelaars de zorg voor hem op zich nemen, komt de herinnering langzaam terug. Over dat proces, en over de emoties die ermee gepaard gingen, schreef hij een openhartig en aangrijpend boekje. Het verscheen in 2021 in het Frans onder de titel *Prière de ne pas abuser*, hetgeen zoveel betekent als 'alstublieft niet misbruiken', maar ook gelezen kan worden als: gebed tegen misbruik. Begin oktober van dit jaar verscheen in Vlaanderen de vertaling, getiteld: *Misbruik kan niet*. Over wat er is gebeurd, is Goujon uiterst kort: 'Gedurende bijna drie jaar had een priester zich gemastubeerd tegen mij aan.' Niet over wat hij zich daarvan precies herinnert gaat zijn boekje – hij suggereert dat zijn herinneringen zeker aanvankelijk weinig precies zijn – maar over wat het naar boven komen ervan teweeg brengt.

Dat blijkt buitengewoon veel te zijn, weet Goujon in 89 bladzijden duidelijk te maken. Er is opluchting dat hij weet waar zijn lichamelijke klachten vandaan komen. Er is onzekerheid over of

zijn herinneringen wel betrouwbaar zijn. Er is verbijstering om zijn gebrek aan zicht op wat zich in hem verborg, hoewel hij toch anderen begeleidde om zichzelf beter te begrijpen. Er is de vertwijfelde vraag of zijn hele leven niet op leugens en zelfbedrog is gebaseerd. Er is verontwaardiging en verdriet over wat is gebeurd en door verantwoordelijken is nagelaten en zorg over de nog altijd gebrekkige procedures. Maar er is uiteindelijk ook dankbaarheid voor het feit dat God hem door alles heen via liefhebbende anderen is blijven dragen en dat hij daarop kon blijven vertrouwen. Er is zelfs – hoe verbijsterend! – verlangen dat de dader vergeven wordt. Goujon schrijft zelf niet in staat te zijn tot vergeving zolang de dader er geen blijk van geeft zijn schuld te beseffen en niet om vergeving vraagt. Maar hij schrijft ook: 'Ik vraag God dat Hij hem vergeeft. Ik heb er geen benul van hoe dat kan geschieden. Maar ik hoop er wel op.' Goujon is bevrijd van de woedende haat die de ander in de hel wenst vanwege wat hem is aangedaan. Hij schrijft dit toe aan het kind in hemzelf, dat hem naar zijn overtuiging heeft geleid.

Goujons verhaal maakt direct indruk, omdat het zo nietsontziend eerlijk is. Angsten en twijfels, wanhoop en woede, pijn en vertwijfeling: niets wordt verzwegen. Zelfs de vraag of hij niet voor het celibaat heeft gekozen uit angst voor lichamelijke intimiteit, ziet hij nuchter onder ogen. Het heeft en het krijgt allemaal zijn plaats. Maar te midden van dit alles zegt hij met de Psalmist: 'Ik bleef vertrouwen, ook al zei ik: "Ik ben diep ongelukkig"' (Psalm 116,10). Omdat het geloof bij Goujon niets verbloemt, maakt zijn verhaal in tweede instantie ook indruk vanwege dit geloof.

Hierbij maakt Goujon een verrassend gebruik van een vers uit Jesaja dat vooral met de advent verbonden is: 'De wolf en het lam wonen samen, de panter vlijt zich neer naast het bokje, het kalf en de leeuw weiden samen: een kleine jongen kan ze hoeden' (Jesaja 11,6). Het is voor Goujon een beeld van een kracht in zijn diepste innerlijk die ervoor heeft gezorgd dat het geweld van het misbruik niet zijn leven overnam, niet zijn vertrouwen in anderen wegsloeg, niet een einde maakte aan elk plezier. Hij vond zijn toevlucht in de warmte van zijn ouderlijk huis, in betekenisvolle historische teksten, in wat hij voor anderen kon betekenen. Hij verschanst zich in zijn lichaam om te zorgen dat de pijn van het misbruik en het daardoor geschonden vertrouwen hem niet zouden overweldigen. Dat was goed mogelijk geweest; *abuser*, het Franse woord voor misbruiken, heeft ook de door Goujon 'huiveringwekkend' genoemde betekenis van tot niets reduceren. Hij beschrijft hoe hij met dit kind opnieuw contact krijgt als hij zich van het misbruik bewust wordt. Het wordt opnieuw in hem geboren, hij draagt het in zijn armen en het draagt en het troost hem. Het leert spreken over hetgeen het gedwongen was zelfs voor zichzelf te verzwijgen en wijst zo de weg naar bevrijding. Hiermee wordt het beeld van Jezus als Immanuël: God met ons die geweld en zachtheid met elkaar verzoent.

Erik Galle, die het boek van Goujon vertaalde, stuurde mij in augustus een citaat waarin Goujon de acceptatie van zijn gekwetstheid verwoordt en de moed deze te laten zien samengaat met het besef dat het gevaar door de pijn en de schaamte overweldigd te worden, nooit ver weg is. Hij neemt zijn geschiedenis ten volle aan. Als er Godsbewijzen zouden bestaan, zo schreef ik toen spontaan terug, dan zou dit er een zijn: dat iemand dit na alles wat er gebeurd is zo sereen op kan schrijven. Goujon ziet zelf achteraf de religieuze diepte van wat hij heeft doorgemaakt samengebald in het vers, opnieuw uit Jesaja: 'De kwijnende vlaspit zal hij niet doven' (Jesaja 42,3). Hij belijdt:

Ik geloof niet dat God ons behoedt tegen geweld. Wanneer ik zie hoe het afloopt met zijn Zoon, vind ik daarin het antwoord. God luistert, en dat is de manier waarop Hij redt. [...] Wij zijn allen onderworpen aan Gods passiviteit. Ik denk dat dit de duistere kant is van zijn aandacht.

Deze gedachtegang, die ook voor Goujon aansluit bij Gods woord tot Mozes vanuit de brandende doornstruik dat Hij het lijden van zijn volk ziet, de jammerklachten om zijn onderdrukkers hoort en zijn lijden kent (Exodus 3,7), is voor mij niet nieuw. Sterker, het is in hoge mate de mijne. Maar van nabij te mogen volgen hoezeer het een leven in de meest moeilijke omstandigheden draagt, is heel bijzonder. Het is geen bewijs dat het waar is, maar het komt er voor mij wel dicht bij.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

Patrick C. Goujon, *Misbruik kan niet*, vert. Erik Galle, Antwerpen / Hengelo: Halewijn / VolZin 2023.

De documentairereeks 'Godvergeten' is te vinden op <https://www.vrt.be/vrtmax/a-z/godvergeten/>, maar is vanuit Nederland niet terug te zien. Vanaf 12 november is de documentaire 'Godvergeten' via NPO Plus en NPO Start te zien en vanaf 9 januari 2024 op NPO 2. Beknopte informatie erover is te vinden op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Godvergeten>. Voor de reactie van de Belgische bisschoppen, de vraag om suggesties en de suggesties zelf, zie <https://www.kerknet.be/parochiefederatie-tervuren/informatie/reacties-op-de-canvas-documentaire-godvergeten>.